

Hämndlystna andar i den afrikanska entropin

Shakespeare är en bättre inkörsport till Afrika än statsvetenskapen. Svante Folin har läst den oförläpnelige Ryszard Kapuscinski.

Ryszard Kapuscinski

Vid det här laget torde väl alla normalinformerade veta att polacken Ryszard Kapuscinski är Utrikeskorrespondenten. Under 40 år har han med osvikligt väderkorn för det patologiska uppsökt vårt sjuka klotets briserande varbölder. Han har tidigare publicerat lysande reportage om bland andra Haile Selassie (*Kejsaren*, 1985), schahen (*Shahernas Shah*, 1986) och sovjetkollapsen (*Imperiet*, 1993).

Reportage

Ryszard Kapuscinski
Fotbollskriget
Bonniers, 1998

Fotbollskriget, som förelåg på polska för tio år sedan, består huvudsakligen av samtida rapporter från 60-talets postkoloniala delirium. Titelreportaget behandlar det absurda hundratimmarskriget mellan El Salvador och Honduras, vilket utspelades 1969 samtidigt som Armstrong, Aldrin och Collins var på väg mot månen. *Causa belli* var att Salvador hade klätt Honduras i två kvalmatcher inför fotbolls-VM i Mexiko 1970. De verkliga orsakerna var demografiskt ekonomiska, men resultatet blev likväl 6 000 döda, fler skadade och 50 000 hemlösa samt några åtrådda ögonblick i det mediala rampljuset för två obskyra lillputtstater.

Tyngdpunkten är dock afrikanska. Kapuscinskis karriär som afrikaexpert startar i Ghana 1959. Kontinentens födslovänder har nyss börjat och Kwame Nkrumah, som hade fler megalomana hederstitlar än någon monark, var den upplysta

Förloren. Kongos störtade premiärminister Patrice Lumumba på väg mot döden i Katanga, 1960. Foto: UNITED PRESS/PRESSENS BILD

världens kelgris. Denna "oskattbara juvel i världsnationalismens krona", "Messias" med mera struntade fullständigt i Ghana – som han snabbt drev till ruinens brant.

De gigantiska entrégrindarna smiddes av rent guld och kring mottagningssalens marmorpelare slingrade sig ormar, också de av guld.

Men han älskade, att piruettera på internationella och panafrikanska konferenser. Han lät 1966 uppföra ett gigantiskt och minutiöst befäst konferenspalats för att inhysa afrikanska ledare under fyra dagar.

Kongokrissens vinnare. Lumumbas förre vapendragare överste Joseph-Désiré Mobutu i kretsen av anhängare med anledning av ett tal till frivilligkåren kring jul 1966. Foto: UNITED PRESS/PRESSENS BILD

Detta *State House* kostade 20 miljoner dollar i den tidens penningvärde, samtidigt som det var helt omöjligt att uppbära en brödbit på huvudstaden Accras gator. När konferensen var slut bombades den monstruösa lyxbunkern igen och föll offer för sedvanlig, tropisk entropi.

Nästa station är Kongo i början på 60-talet. Det råder blodigt kaos. Det blivande helgonet Lumumba översköjler olika barklientel med sin förtrollande afroretorik, Kapuscinski sammanfattar hans politiska vision: "Med full tilltro till sin egen sanning och dövt för andras ord hade han bara öron för sin egen härliga röst."

Trots eller tack vare taffliga FN-insatser blev ärkebanditen Mobutu med hjälp av tusen soldater den kongolesiska huggsexans vinnare och utnämnde sig själv till president på fem år (i verkligheten på livstid). Vid denna tid var en handfull officerare och några hundra soldater det oemotsägliga politiska argumentet i Afrika.

Kapuscinski är alltid mitt i smeten och förbrukar flera liv än en katt. Till skillnad från flertalet av sina kollegor har han inga som helst illusioner om Afrikas framtid. Han visar dock stor tolerans mot inhemsk sedvänjor som att stycka och lemlästa lik, som han menar har en rent metafysisk grund. Ur afrikansk synpunkt är människans kropp proppfull av potentiellt hämndlystna andar; det vore ytterst

naivt att tro att en enda kula skulle kunna ta kål på dem alla. Säkrast är därför att hacka liket i småbitar.

I Dahomey, ett av världens fattigaste länder, använde president Hubert Maga alla de pengar som anslagits för landets utveckling under en treårsplan till att uppföra ett privat tusen-och-en-natt-palats. De gigantiska entrégrindarna smiddes av rent guld och kring mottagningssalens marmorpelare slingrade sig ormar, också de av guld.

Ja! I sanning!!

Kwame Nkrumah är vår Messias och han är Odödlig.

Afrikas Son har visat att människan är världsalltets nav. Länge leve Nkrumah! Han leve!

Accra Evening News, november 1961

Vägnisscherna var besatta med kostbara ädelstenar och golven täckta av antika, persiska mattor. Landets presidenter kommer och går men den som bestämmer är den jovialiske general Sogolo (förre sergeanten i franska armén). Vid en av de många statskupperna läser han helt resolut in hela regeringen i ett litet hus och ställer upp krigsmaktens enda granatkastare, som bara han kan hantera, utanför byggnaden. Han ropar in en

megafon att om inte regeringen avgått före kl 16.00 börjar han skjuta. Politikerna fattar vinken och ställer sina platser till förfogande.

I Nigeria, kontinentens folkrikaste land, råder oförförliga motsättningar mellan de tre dominerande stammarna Hausa, Ibo och Yoruba. Med Kapuscinskis ord:

Stamhatet – Afrikas monstruösa, demoniska hemsökelse har beväpnats med snabbskjutande vapen och dödens lie hänger ständigt över någon officers strupe... Den som vill begripa Afrika måste läsa Shakespeare. I Shakespeares politiska dramer döra alla hjälparna, tronerna flödar av blod och det tigande folket beskådar med fasa dödens stora skådespel.

Yorubafolkets karismatiske ledare, Chief Awolowo, frigavs 1966 från en komfortabel fängelsevistelse. I anhängarnas ögon var han en martyr och hyllades med en flod av panegyriska tidningsartiklar. En beundrare skrev att människokhjärnan är för liten för att fatta hövdingens storhet, hans förtjänster går inte att räkna upp eftersom talserien inte räcker till.

En annan menar att varje tvivel på Awolowos storhet är ett allvarligt symptom på sinnessjukdom, som fordrar snabb vård. En annan förväns över att den fullkomliga har en normal kropp och ser ut som en vanlig människa.

Partiorganet Nigerian Tribune basunerar ut att några aktivister gjort ett "levande ljus" av en åtta-årig flicka, vars far inte röstat på profeten.

Tigande nolla

I verkligheten är Awolowo en fullkomlig nolla som inte säger så mycket, men de devota är övertygade om att han tänker desto mer. Kapuscinski, som var ensam polsk afrikakorrespondent, hade ett tufft jobb. Bortsett från sjukdomar, leda och det ständiga hotet om ond, bråd död, skulle han bevakat viktiga händelser inom ett område på 30 miljoner kvadratkilometer och vara *à jour* med dagens atrociteter i kontinentens 50 olika stater: han skulle vara expert på vad som hade hänt och helst också på vad som skulle komma att

hända i framtiden. Han borde ha ett hum om åtminstone hälften av de tvåtusen oförförliga stammarna som den afrikanska befolkningen består av. Han torde inte ha någon överman och få medtävlare i denna strapatsbransch.

Det är ett mindre mirakel att han samtidigt kan bevara sitt kyligt analytiska intellekt och förmågan att impressionistiskt fånga händelseförloppens groteska förvirring.

SVANTE FOLIN